

УДК 811.111'25'367.7

DOI <https://doi.org/110.32999/ksu2663-2691/2021-87-13>**ГЕРТА МЮЛЛЕР «ГОЙДАЛКА ДИХАННЯ»:
ПЕРЕКЛАД КАТЕГОРІЇ ОЗНАЧЕНОСТІ / НЕОЗНАЧЕНОСТІ**

Солюк Мар'яна Миколаївна,
*асистент кафедри іноземних мов і перекладу
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
mariana.soliuk@pnu.edu.ua
orcid.org/0000-0002-5615-2308*

У дослідженні порушується актуальна перекладознавча проблема – особливості відтворення категорії означеності / неозначеності на матеріалі німецько-українських перекладів творів сучасної художньої літератури. **Метою** даної статті є визначення способів передачі українською мовою значень німецьких артиклів та інших детермінативів, за допомогою яких виражається категорія означеності / неозначеності в німецькій мові. Для досягнення поставленої мети застосовуються зіставний та описовий **методи** лінгвістичного дослідження, що дозволяють розглянути різні способи передачі засобів вираження категорії означеності / неозначеності в українському перекладі. **Об'єктом** дослідження постає категорія означеності / неозначеності, що виступає засобом позначення певного предмета. **Предметом** вивчення є експліцитні засоби вираження вищевказаної категорії в німецькій мові (в романі Г. Мюллер «Гойдалка дихання») та імпліцитні в українському перекладі зазначеного твору. За допомогою **результатів**, досягнутих внаслідок зіставного аналізу текстів оригіналу та перекладу, вдалося встановити основні мовні засоби відтворення категорії означеності / неозначеності в українському перекладі. Зокрема, зафіксовано такі випадки вираження категорії означеності / неозначеності в мові-оригіналі, а також засоби та способи їх відтворення в мові перекладу: неозначений артикль перекладений прономіналізованим числівником «один із/з», неозначено-особовим займенником «якийсь», вказівним займенником; означений артикль – за допомогою займенників; нульовий артикль відтворено деталізованим перекладом; детермінативи – їх відповідниками, а також іншими детермінативами; в деяких випадках перекладач вдається до перифрази, описового, неточного чи недослівного перекладу. **Висновки:** в німецькій мові означеність / неозначеність виражається за допомогою артиклів (означеного, неозначеного або нульового), а також інших детермінативів, якими часто виступають займенники. В той час як в українській мові певних морфологічних засобів вираження цієї категорії нема, перекладач вдається до використання лексичних та синтаксичних засобів, важлива роль при цьому відводиться контексту.

Ключові слова: категорія детермінації, означеність / неозначеність, артикль, займенник, переклад.

**HERTA MULLER “BREATHING SWING”:
TRANSLATION OF THE CATEGORY OF DEFINITENESS / INDEFINITENESS**

Soliuk Mariana Mykolaivna,
*Assistant of the Foreign Languages
and Translation department
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
mariana.soliuk@pnu.edu.ua
orcid.org/0000-0002-5615-2308*

This scientific research deals with a topical linguistic and translation problem – the category of definiteness / indefiniteness and ways of its reproduction in the German- Ukrainian translations of modern fiction. **The purpose** of this article is to determine the ways one can employ to convey different meanings of German articles and other determinants into Ukrainian, as they are used to express the category of definiteness / indefiniteness in the German language. To achieve this goal, there has been employed comparative and descriptive **methods** of linguistic research as they allow to consider different ways of expression of the category of definiteness / indefiniteness in the Ukrainian translation. **The object** of this research is the translation of the category of definiteness / indefiniteness which leads to a strictly defined subject. **The subject** of the study are explicit means of expression of the category of definiteness / indefiniteness in German (in the novel “Breathing Swing” by H. Muller) and implicit means of its expression in Ukrainian (in the Ukrainian translation of the respective novel). **Results.** The comparative analysis of the original and translated texts makes it possible to determine the main linguistic means of reproduction the category of definiteness / indefiniteness in the Ukrainian translation. The analyzed material contains examples where the category of definiteness / indefiniteness in the original text is expressed by a definite article which is translated by a pronominalized numeral “some of”, an indefinite-personal pronoun “someone”, or an indefinite pronoun; an indefinite article which is translated by pronouns; zero article is reproduced by a more detailed translation; pronouns are reproduced by their equivalents, as well as other pronouns; other cases of translation include a periphrasis, a descriptive, inaccurate or non-literal translation. **Conclusions:** Definite, indefinite, zero articles and pronouns serve as the main, most consistent, and regular means of realization of the category of definiteness / indefiniteness in the German language. While there are no certain morphological means of expression of this category in the Ukrainian language, the translator uses lexical and syntactic means for reproduction of the category definiteness / indefiniteness. The context also plays an essential role.

Key words: category of determination, the definitness / indefinitness, article, pronoun, translation.

1. Вступ. Пізнання світу людиною відбувається через категорії і поняття, які своєрідно та суперечливо відображають об'єкт, стверджує С. Кацнельсон (Кацнельсон, 1972: 112). До таких категорій можемо зарахувати категорію означеності / неозначеності (далі О / НО). За твердженням Л. Гріджак, вона є «універсальною мовно-понятійною

категорією, генетичні корені якої демонструють її значущість у розумово-пізнавальній діяльності людини» (Грижак, 2009: 2), разом із тим «як одна з фундаментальних категорій наукового пізнання світу часто ставала предметом глибокого теоретико-прикладного аналізу як філософів, так і мовознавців» (Грижак, 2009: 9). Категорію О / НО називають також категорією детермінації. У лінгвістичній літературі такі терміни, як «означеність / неозначеність» та «детермінованість / недетермінованість», вживаються як синоніми (Попович, 2001: 8).

Оскільки пропонується дослідження стосується німецької та української мов, треба детальніше розглянути, що представляє собою категорія О / НО та як виражається в цих мовах. Слід зазначити, що донедавна ця категорія здебільшого досліджувалася на матеріалі артиклевих мов, до яких належить і німецька мова, оскільки «у безартиклевих мовах категорія О / НО не має спеціального морфологічного маркера на зразок артикля», що вважається її головним граматичним показником (Дудко, 2011: 11, 13). Проте «у зв'язку з широким витлумаченням О / НО постало питання про необхідність вивчення засобів вираження цієї категорії у безартиклевих мовах, зокрема в українській» (Дудко, 2011: 17). Отже, в німецькій мові категорія О / НО є граматичною категорією або, як називає її В. Адмоні, комунікативно-граматичною (Admoni, 1986: 12). В українській мові категорія визначеності / невизначеності не є формальною граматичною категорією, «вона більшою мірою відбиває граматично значуще в лексиці та контексті» (Лабетова, 2017: 38). У вітчизняному мовознавстві категорію О / НО визначають як поняття, функціонально-семантичну, семантичну.

Семантична категорія означеності / неозначеності актуалізує та детермінує ім'я, виражає його одиничність в описуваній ситуації або належність до класу подібних йому феноменів (Нитколаєва, 1998). Якщо індивідуалізації нема, в такому випадку говоримо про неозначеність. Головною ознакою категорії О / НО в артиклевих мовах служить протиставлення означеного та неозначеного артиклів. Проте М. Попович називає «артикль і функціонально близькі до нього детермінативи лише одним із багатьох можливих способів творення категорійного значення детермінованості / недетермінованості іменника» (Попович, 2001: 5). Ж. Потапова наголошує, що, незважаючи на те, що категорія О / НО приналежна до такої частини, як іменник, і як наслідок є морфологічною категорією, проте як і інші частини мови повністю реалізують себе лише в реченні (Потапова, 2017). Водночас поряд з артиклями І. Гаврилова та Ю. Садовська серед основних засобів вираження визначеності / невизначеності в німецькій мові називають також займенники, модальні дієслова, числівники (Гаврилова, 2019). Л. Служинська до ядра вираження категорії О / НО в німецькій мові відносить артикль, до периферії – займенники, в українській мові для цього, на думку науковців, слугують займенники та прикметники (Служинська, 2014).

Отже, в українській мові О / НО функціонує як поняття (функціонально-семантична) категорія, яка виражається за допомогою лексичних, морфологічних, синтаксичних просодичних засобів та їх поєднань (Дудко, 2011: 166). Н. Коциба наголошує, що чи не єдиними формальними засобами, що містять сему означеності, є вказівні та присвійні займенники (Коциба: 1), а неозначені займенники, за свідченням І. Дудко, виступають наближеним еквівалентом неозначеного артикля та здатні передавати значення, які виражені ним (Дудко, 2011: 42).

Тож як відтворюється категорія О / НО під час перекладу з німецької на українську мову, в яких вона має різне формальне вираження, та як уникнути перекладацьких труднощів при відтворенні даної категорії? На ці запитання намагаємось дати відповідь в пропонованій науковій розвідці. Проблематика, що стосується особливостей відтворення категорії О / НО в контексті німецько-українського перекладу сучасної художньої літератури, є недостатньо дослідженою, тому має мати місце в перекладознавчих наукових розвідках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У статті проаналізовано праці лінгвістів, що присвячені проблематиці категорії О / НО. Зокрема, слід назвати ряд східнослов'янських і зарубіжних науковців, які займалися вивченням мовно-мовленнєвої сутності категорії О / НО загалом і детермінативами: М. Альохіна, Н. Аругіонову, А. Багдасаряна, О. Бондарка, Т. Булігину, К. фон Гесінгера, Р. Деклерка, О. Єсперсена, З. Жабо, С. Канцельсона, Е. Кінан, В. Корчмарос, Е. Кошмідера, С. Крилова, П. Крістоферсена, К. Лайонза, Т. Ніколаєву, Н. Поспелова, Б. Рассела, О. Ребрія, І. Ревзіна, О. Ревзіну, Е. Сапіра, П. Стросона, Г. Удовіченка, Б. Уорфа, Дж. Фодора, І. Хайма, Дж. Хокінза, Г. Хоршунова, С. Швачко, О. Шмельова, Р. Якобсона та ін.

В українському мовознавстві вивчав категорію О / НО В. Шехтер, вивченню займенникового вираження категорії О / НО присвятила монографію І. Дудко, функційно-семантичну категорію неозначеності дослідила І. Поляк. Проблематикою еквівалентності відтворення категорії О / НО під час перекладу з артиклевих на безартиклевих мов цікавилися лінгвісти В. Кондратюк, С. Миронюк, В. Лабетова, В. Ожоган, М. Плющ, Л. Сізова. На прикладі французької мови детермінативи у художньому мовленні досліджувала Н. Космацька, детермінованості / недетермінованості іменника у мовленні присвячена монографія М. Поповича. Проблема детермінації в румунській та українських мовах у своїх працях порушувала Л. Кучурян. Л. Грижак досліджувала категорію О / НО в різних типах англійського дискурсу. Такі науковці, як Б. Кашкін, Д. Штелінг, С. Ахметова, Л. Гуренко, І. Крамський та ін., в контексті німецької та англійської мов досліджували артикль як засіб вираження категорії О / НО. Наукові статті Л. Служинської, І. Гумовської, І. Гаврилової, Ю. Садовської та ін. порушують проблематику типологічного порівняння категорії О / НО та способів її вираження на матеріалі німецької й української мов.

Проте питання щодо системного опису способів вираження означеності й неозначеності в українській та німецькій мовах на сьогодні залишається невирішеним, особливо в контексті німецько-українського перекладу. Тому для сучасного перекладознавства дана проблематика є актуальною, потребує ґрунтовного розгляду та подальших досліджень. Пропонована стаття – це спроба вирішити питання правильної передачі мовних засобів, за допомогою яких виражається категорія О / НО, на прикладі перекладів сучасної німецької прози українською мовою, що залишається невирішеною частиною загальної проблеми.

Метою дослідження є аналіз особливостей вираження категорії О / НО в українській мові під час перекладу з німецької, де вона є граматичною і виражається за допомогою артиклів та інших детермінативів. Поставлена мета передбачає виконання таких **завдань**: виділення та ілюстрація за допомогою практичного матеріалу основних способів відтворення категорії О / НО під час перекладу з німецької на українську; аналіз адекватності такого відтворення у тексті перекладу. **Об'єктом** дослідження виступає категорія О / НО, що є засобом позначення певного предмета. **Предметом** дослідження є засоби вираження вищезгаданої категорії в німецько-українському перекладі роману Г. Мюллер «Гойдалка дихання».

2. Виклад основного матеріалу дослідження. Можна навести різні точки зору та перерахувати безліч способів та засобів вираження категорії О / НО, описаних науковцями в германському й вітчизняному мовознавстві, та на основі цих класифікацій спробувати визначити основні способи та засоби відтворення вказаної категорії при німецько-українському перекладі. Проте таке завдання є надто об'ємне, щоби можна було його здійснити в межах одного дослідження. Тому в запропонованій роботі проблема відтворення категорії О / НО в контексті німецько-українського перекладу розглядається в таких аспектах:

Відтворення неозначеного артикля під час перекладу. Неозначений артикль вживається, коли предмет невідомий, згадується вперше і ми ще не маємо жодної інформації про цей предмет (Тагіль, 2010: 19). Покажемо на прикладі: Mit einem Rumänen kam noch Rassenschande dazu (Müller, 2009: 11) – А з ромуном до цього приєднався ще і злочин проти власної раси (Мюллер, 2011: 7). У даному випадку нам лише відомо, що йдеться про одного з ромунів, що знаходився у в'язниці з головним героєм роману. Перекладачу вдалося відтворити неозначеність.

Вважається також, що неозначений артикль походить від числівника «один» *ein* (Тагіль, 2010: 19). Досить часто перекладач українською відтворює неозначений артикль як «один із/з», не даючи жодної конкретизації, без натяку на означеність, візьмомо приклад: eine Offiziersfrau (Müller, 2009: 44) – дружина одного з офіцерів (Мюллер, 2011: 39), nach einem Abendappell (Müller, 2009: 192) – після однієї з перекличок (Мюллер, 2011: 180). Із цього приводу І. В. Дудко зауважує, що «прономіналізований числівник *один* разом з іменником (займенником) та прийменником з (*із, зі*) утворює словосполучення типу *один із (з)*, між компонентами якого встановлюються елективні відношення (при цьому значення неозначеного займенника у слова *один* повністю зберігається)» (Дудко, 2011: 122). Тому робимо висновок, що неозначеність у таких випадках відтворена.

Проаналізувавши фактичний матеріал дослідження, натрапляємо на ряд прикладів, коли неозначений артикль відтворено за допомогою неозначеного займенника *якийсь*: eines Tages (Müller, 2009: 285) – якогось дня (Мюллер, 2011: 270), ein Gefühl (Müller, 2009: 191) – якесь відчуття (Мюллер, 2011: 179), in einer großen Stadt in Amerika (Müller, 2009: 256) – у якомусь великому американському місті (Мюллер, 2011: 241). Такий переклад стовідсотково передає неозначеність. Адже, згідно з твердженням І. Дудко, саме неозначені детермінативи типу *деякий, якийсь, який-небудь* та ін. у безартиклевих мовах вживаються подібно до неозначених артиклів (Дудко, 2011: 17). У той час як відтворення *ein* в українській мові за допомогою вказівного займенника навпаки замість неозначеності дає означеність, проілюструємо: ein Gefühl (Müller, 2009: 295) – це відчуття (Мюллер, 2011: 280).

Відтворення означеного артикля в українському перекладі. Означений артикль вказує, що предмет визначений, знайомий (Тагіль, 2010: 5), вживається, якщо предмет, про який ми говоримо, вже гадувався раніше, відомий нам з контексту. Отже, ми ідентифікуємо його. Розглянемо на прикладі: Ein Lastauto fuhr hinterher ... das Lastauto wartete am Straßenrand (Müller, 2009: 71) – За нами їхала вантажівка ... Вантажівка чекала біля дороги (Мюллер, 2011: 64, 65). За правилами німецької граматики авторка вперше згадуючи авто використовує неозначений артикль, а в продовженні сюжету про той самий автомобіль вживає означений артикль. В українському перекладі в обох випадках перекладено як «вантажівка», що є правильним відтворенням. З контексту український реципієнт чітко розуміє, про яке саме авто йдеться, і тому перекладачу не обов'язково вдаватися до деталізації на кшталт «ця вантажівка» або ж «та сама вантажівка», «це й же ж автомобіль» тощо, хоча такий переклад також був би правильним.

Беручи до уваги цікаве твердження В. Петрука про те, що артиклі в українській мові існують, просто, на відміну від німецьких *der, die, das, die*, по-українськи артикль звучав би як *цей, ця, це, ці*, або *той, та, те, ті* (Петрук, 2003), то відтворення означеного артикля за допомогою займенників в українській мові вважаємо цілком доцільним. Продемонструємо за допомогою прикладів: der Damm (Müller, 2009: 172) – ця дамба (Мюллер, 2011: 160), mit dem Kistchen (Müller, 2009: 208) – з цієї скринькою (Мюллер, 2011: 197), an dem Tag (Müller, 2009: 224) – того дня (Мюллер, 2011: 210), an der Stelle (Müller, 2009: 266) – на тому місці (Мюллер, 2011: 251). Цікавим знаходимо відтворення означеного артикля присвійними займенниками: der Hunger (Müller, 2009: 89) – мій голод (Мюллер, 2011: 81), die Herrin (Müller, 2009: 107) – наша пані (Мюллер, 2011: 99), auf dem Lancia (Müller, 2009: 133) – на своїй «Ланції» (Мюллер, 2011: 124). Вважаємо такий переклад правильним, оскільки, ввівши присвійний займенник, перекладач точно відтворив означеність, вказану автором твору-оригіналу, і таким чином зробив текст-перекладу ще більш доступним для українського читача, бо саме таке відтворення у вищезазначених прикладах є правильним та найбільш влучним з огляду на контекст.

Нульвий артикль та його відтворення. Коли перед іменником відсутній будь-який артикль, можемо говорити про так званий Nullartikel (нульовий артикль), який «вживається, коли предмет або явище не співвідносяться, з'являються поза ситуацією чи контекстом, що є важливим під час перекладу з української мови на німецьку (у німецько-українському перекладі менш суттєво)» (Кияк, 2006: 281). Можна наводити багато прикладів: Zement reichte nie (Müller, 2009: 36) – Цементу завжди бракувало (Мюллер, 2011:31), Kartoffelfelder (Müller, 2009: 88) – цілі плантації картоплі (Мюллер, 2011: 80) і т. д. Проте фіксуємо приклади, де в українському перекладі випадки, в яких

в оригіналі відсутній артикль, відтворені перекладачем з уточненням: nur Männer (Müller, 2009: 236) – тільки ті чоловіки (Мюллер, 2011: 221) або ж an Rollen (Müller, 2009: 235) – на спеціальних коліщатках (Мюллер, 2011: 220).

Детермінативи при відтворенні категорії О / НО. У праці Л. Грижак знаходимо визначення терміна *детермінація*: «Це частковий спосіб модифікації номінативів, який здійснюється лексичними одиницями закритого класу – детермінативами, функцією яких є звуження обсягу значення іменника в мовленні» (Грижак, 2009: 5). Детермінативами, що служать для вираження категорії О / НО, можуть виступати займенники, прономіналізовані числівники тощо. Слід ще раз підкреслити, що в той час, як у німецькій мові займенники все ж належать до периферійних засобів вираження категорії О / НО, в українському мовознавстві панує думка, що в українській мові займенникові слова можна віднести до найбільш послідовних та регулярних лексичних засобів вираження даної категорії. Матеріал дослідження показує, що особливих труднощів при відтворенні означеності / неозначеності, там де вона репрезентована займенниками в тексті-оригіналі, під час перекладу на цільову мову не виникало. Порівняємо: Aus meinem Zimmer (Müller, 2009: 296) – Перед вікнами мого помешкання (Мюллер, 2011: 281), In dieser Baustellenschwermet (Müller, 2009: 38) – У цьому будівельному смутку... (Мюллер, 2011: 34), derselbe Mann (Müller, 2009: 222) – той самий чоловік (Мюллер, 2011: 210), Wenn einer von uns (Müller, 2009: 28) – Коли хтось із нас (Мюллер, 2011: 24). У більшості випадків займенники з німецької мови відтворені їхніми відповідниками, хоча натрапляємо й на інші випадки: an diesem Morgen (Müller, 2009: 164) – того ранку (Мюллер, 2011: 154), an dieser Stelle (Müller, 2009: 132) – на тому місці (Мюллер, 2011: 122). У крайніх прикладах вказівний займенник *цей* перекладений вказівним займенником *той*. Означеність вважаємо відтвореною, оскільки таке відтворення не порушує контексту, ми повністю розуміємо про що веде мову автор.

Аналіз досліджуваного матеріалу засвідчує, що досить часто під час перекладу українською упущено займенник, що вказує на означеність в німецькій мові, до прикладу: ihr Ehering (Müller, 2009: 72) – обручка (Мюллер, 2011: 65), für diesen Sommer (Müller, 2009: 255) – на літо (Мюллер, 2011: 240) і т. д. Розглянемо такий приклад: Meine Mutter brachte das Grammophon aus dem Wohnzimmer... (Müller, 2009: 12) – Мама принесла з вітальні грамофон... (Мюллер, 2011: 9). Погоджуємось з таким відтворенням, оскільки з контексту чітко зрозуміло, про чію маму йдеться, тому означеність передано. Слід зауважити, що якщо перекладачу не треба вдаватися до дослівного перекладу і немає потреби зайвий раз вживати займенник (*моя* в даному випадку), то з точки зору художнього перекладу таке відтворення цілком доцільне.

Інші випадки вираження О / НО та способи їх відтворення в німецько-українському перекладі. У досліджуваному тексті натрапляємо на значну кількість ономастичних реалій. Тож пропонуємо звернути увагу на відтворення категорії О / НО при відтворенні цього пласту лексичних одиниць. Слід зазначити, що багато власних назв в німецькому тексті вжито з означеним артиклем, що не є загальним правилом німецької граматики, бо «якщо означений артикль стоїть перед прізвищем, то це свідчить про дистанціювання мовця від кого-небудь, несхвальне ставлення до чийхось дій тощо» (Тагіль, 2010: 14). Головний герой твору розповідає нам про історію свого життєвого шляху і осіб, які на ньому трапляються, автор використовує при цьому з усіма власними назвами означений артикль, до прикладу: der Dietrich (Müller, 2009: 57) – Дітріх, die Loni (Müller, 2009: 95) – Лоні (Мюллер, 2011: 87), der Kowatsch Anton (Müller, 2009: 149) – Ковач Антон (Мюллер, 2011: 139), die Trudi Pelikan (Müller, 2009: 147) – Труді Пелікан (Мюллер, 2011: 137). В українському перекладі, як бачимо, ніяким особливим чином це не відображається.

Як свідчить матеріал дослідження, в багатьох випадках перекладач вдається до перифрази, описового, неточного чи недослівного перекладу, що є прийнятним для художнього перекладу. Прослідковано, чи була відтворена категорія О / НО в таких випадках: sein Wachhund (Müller, 2009: 143) – пес біля нього (Мюллер, 2011: 133), seinen Ehering (Müller, 2009: 256) – обручку в нього на пальці (Мюллер, 2011: 241), Die fünf Klappen (Müller, 2009: 124) – Кожна ляда на вагоні – а їх п'ять... (Мюллер, 2011: 116). У всіх вищевказаних прикладах переклад є дещо більш розгорнутим, деталізованим ніж оригінал, проте це допомагає стовідсотково відтворити означеність в кожному з випадків. Чого не скажеш про наступний випадок: das Weite auf der Welt (Müller, 2009: 201) – найширше місце (Мюллер, 2011: 189), де перекладач упускає частинку сказаного автором і навпаки вдається до деталізації в наступному прикладі: einen Terrichklopper (Müller, 2009: 60) – тріпачка до цього хідника (Мюллер, 2011: 55), тим самим відтворюючи неозначеність в українському перекладі означеністю.

Вдалим вважається переклад: Alle haben unsere Berufe (Müller, 2009: 224) – Усі вони мають такі ж професії (Мюллер, 2011: 211), де замість дослівного перекладу перекладач робить художній переклад, в якому всі нюанси відтворення означеності дотримані.

3. Висновки і перспективи подальших розвідок. Оскільки категорії О / НО в німецькій є експліцитно вираженою, а в українській мові вона є імпліцитною, це може призвести до певних труднощів під час перекладу. У даній науковій розвідці наглядно продемонстровано відтворення категорії О / НО на прикладі німецько-українського перекладу роману Г. Мюллер «Гойдалка дихання».

Підсумовуючи результати дослідження, назвемо такі випадки відтворення категорії О / НО з мови оригіналу на мову перекладу: 1. Там, де неозначеність в німецькій мові виражена за допомогою неозначеного артикля: в більшості випадків особливих труднощів під час перекладу не виникало, неозначеність відтворено. Також зафіксовано приклади, коли неозначений артикль відтворений українською як «*один із/з*» та за допомогою неозначено-особового займенника «*якийсь*», що є адекватним відтворенням. Проте відтворення неозначеності вказівними займенниками, що також було зафіксовано, вважаємо неадекватним. 2. Відтворення означеності, що виражена означеним артиклем в тексті-оригіналі відтворено адекватно. Спостерігаються випадки, коли означений артикль

відтворений займенниками, що також є адекватним відтворенням. 3. Відтворення нульового артикля за допомогою уточнюючих слів, деталізованого перекладу. 4. Детермінативами в основному виступають займенники, які відтворюються їх відповідниками або іншими займенниками в цільовій мові. Також зафіксовано упушення займенника в мові перекладу, проте з огляду на контекст таке відтворення є правильним. 5. Розглянуто відтворення категорії О / НО під час перекладу власних назв та інші випадки, коли перекладач вдається до перифрази, описового, неточного чи недослівного перекладу, що вважається допустимим в рамках художнього перекладу, якщо при цьому категорію О / НО відтворено.

У наступних наукових розвідках є необхідність фіксації та аналізу ширшого спектру мовних засобів, за допомогою яких може бути виражена категорія О / НО, а також способів їх відтворення на матеріалі німецько-українських та українсько-німецьких перекладів не лише текстів сучасної української художньої літератури, а й текстів інших жанрів.

Література:

1. Гаврилова І.М., Садовська Ю.В. Категорія визначеності і невизначеності у німецькій і українській мовах. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство*. 2019. № 11. С. 23–27.
2. Грижак Л.М. Категорія означеності / неозначеності в різних типах англійського дискурсу : автореф. дис ... канд. філол. наук : 10.02.04. Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. Чернівці, 2009. 20 с.
3. Дудко І.В. Займенникове вираження категорії означеності – неозначеності в українській мові : монографія. Київ : Довіра, 2011. 232 с.
4. Кацнельсон С.Д. Типология языка и речевое мышление. Ленинград : Наука, 1972. 216 с.
5. Кияк Т.Р., Огуй О.Д., Науменко А.М. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця : Нова книга, 2006. 592 с.
6. Коциба Н. Семантична функція як засіб вираження категорії означеності в англійській та українській мовах. URL : <http://www.domeczek.pl/~natko/papers/Partenit2006NK.pdf> (дата звернення: 09.08.2021).
7. Лабетова В.М. Категорія визначеності / невизначеності крізь призму ідей прихованої граматики. *Science and Education a New Dimension. Philology*, V (31). 2017. Issue: 118. С. 37–41.
8. Мюллер Герта. Гойдалка дихання. Роман. Харків : Фоліо, 2011. 286 с.
9. Нитколаева Т.М. Определенности / неопределенности категория. *Языкознание. Большой энциклопедический словарь* / за ред. В.Н. Ярцева. Москва : Большая Российская энциклопедия, 1998. С. 349.
10. Петрук В. Чи є артиклі в українській мові? *Нова філологія*. Запоріжжя: ЗДУ. 2003. Вип 1(16). URL : <http://skythia.unicyb.kiev.ua/article.htm> (дата звернення: 13.05.2021).
11. Попович М.М. Детермінованість / недетермінованість іменника у мовленні (на матеріалі французької мови) : монографія. В. о. Чернів. нац. ун-т. Ю. Федьковича. Чернівці : Рута, 2001. 347 с.
12. Потапова Ж. С. *Theoretische Grammatik* : навч. посіб. для студентів 4 курсу ф-ту «Референт-перекладач» з дисципліни «Теоретична граматики» (нім. мова) / Нар. укр. акад., [каф. герм. та роман. філол.; упоряд. Ж.С. Потапова]. Харків : Вид-во НУА, 2017. 68 с.
13. Служинська Л.Б. Засоби вираження категорії означеності / неозначеності в німецькій мові за допомогою артикля. *Studia linguistica: збірник наукових праць / Київський національний університет ім. Т. Шевченка; відп. ред. О.І. Голубовська*. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго. 2014. Вип. 8. С. 443–446.
14. Тагиль І.П. Грамматика немецкого языка. 6-е изд. Санкт-Петербург : КАРО, 2010. 496 с.
15. Ясакова Н. Категорія персональності: природа, структура та репрезентація в українській літературній мові: монографія. Київ : НАУКМА, 2016. 328 с.
16. Admoni W. *Der deutsche Sprachbau*. Moskwa, 1986. 336 s.
17. Herta Müller. *Atemschaukel*. Roman. München : Carl Hanser Verlag, 2009. 304 s.

References:

1. Havrylova I. M., Sadovs'ka Yu. V. (2019) Katerhoriya vyznachenosti i nevyznachenosti u nimets'kiy i ukrayins'kiy movakh. [Category of definiteness / indefiniteness in German and Ukrainian]. *Scientific Bulletin of the Ivan Franko State Pedagogical University. Philological Sciences Series. Linguistics*. № 11. P. 23–27. [in Ukrainian].
2. Hryzhak L. M. (2009) Katerhoriya oznachenosti / neoznachenosti v riznykh typakh anhliys'koho dyskursu [Category of definiteness / indefiniteness in different types of English discourse]: Synopsis diss. Cand. Of Phil. Sciences: 10.02.04. Cherniv. nat. Univ. Yu. Fedkovich. Chernivtsi. 20 p. [in Ukrainian].
3. Dudko I. V. (2011) Zaymennykove vyrazhennya katehoriyi oznachenosti – neoznachenosti v ukrayins'kiy movi. [Pronoun expression of the category of definiteness - indefiniteness in the Ukrainian language]: [monograph]. Kyiv: Dovira. 232 p. [in Ukrainian].
4. Katsnel'son S. D. (1972) Typolohyya yazyka y rechevoe myshlenye. [Typology of language and speech thinking]. L.: Nauka. 216 p. [in Russian].
5. Kyyak T. R., Ohuy O. D., Naumenko A. M. (2006) Teoriya ta praktyka perekladu (nimets'ka mova). [Theory and practice of translation (German)]. The textbook for university students. Vinnytsia: New book. 592 p. [in Ukrainian].
6. Kotsyba N. Semantychna funktsiya yak zasib vyrazhennya katehoriyi oznachenosti v anhliys'kiy ta ukrayins'kiy movakh. [Semantic function as a means of expressing the category of significance in English and Ukrainian]. URL: <http://www.domeczek.pl/~natko/papers/Partenit2006NK.pdf>. - (access date: 09.08.2021) [in Ukrainian].

7. Labetova V. M. (2017) Katehoriya vyznachenosti / nevyznachenosti kriz' pryzmu idey prykhovanoi hramatyky. [Category of certainty / uncertainty through the prism of the ideas of hidden grammar]. Science and Education a New Dimension. Philology, V (31). 2017. Issue: 118. P. 37–41. [in Ukrainian].
8. Myuller Herta. (2011) Hoydalka dykhannya. [Breathing swing]. Novel. Kharkiv: Folio. 286 p. [in Ukrainian].
9. Nytkolaeva T. M. (1998) Opredelennosty / neopredelennosty katehoryya. Yazykoznanaye. Bol'shoy éntsyklopedycheskyy slovar' [Category of definiteness / indefiniteness. Linguistics. Large encyclopedic dictionary] / [ha. ed. VN Yartsev]. - [2nd ed.]. - M.: Great Russian Encyclopedia, p. 349. [in Russian].
10. Petruk V. (2003) Chy ye artykli v ukrayins'kiy movi? [Are there articles in the Ukrainian language?] New philology. Zaporozhye: ZSU. Vip1 (16). URL: <http://skythia.unicyb.kiev.ua/article.htm> (access date: 13.05.2021) [in Ukrainian].
11. Popovych M.M. (2001) Determinovanist' / nedeterminovanist' imennyka u movlenni (na materialy frantsuz'koyi movy). [Determination / nondetermination of a noun in speech (on the material of the French language)]: Monograph. V. o. Cherniv. nat. un-t. Yu. Fedkovich. Chernivtsi: Ruta. 347 p. [in Ukrainian].
12. Potapova Zh. Ye. (2017) Theoretische Grammatik: textbook for 4th year students of the faculty "Referent-translator" in the discipline "Theoretical Grammar" (German) / Nat. ukr. Acad., [Dept. germ. and rom. philology; order. J. E. Potapov]. Kharkiv: NUA Publishing House. 68 p.
13. Sluzhyns'ka L. B. (2014) Zasoby vyrazhennya katehoriyi oznachenosti / neoznachenosti v nimets'kiy movi za dopomohoyu artykly. [Means of expression of the category of definiteness / indefiniteness in the German language with the help of the article]. Studia linguistica: collection of scientific works / Kyiv National University. T. Shevchenko; resp. ed. O. I. Golubovska. Kyiv: Dmytro Burago Publishing House. Vip. 8. P. 443–446. [in Ukrainian].
14. Tagil I. P. (2010) Hrammatyka nemetskoho yazyka. [Grammar of the German language]. 6th ed. SPb. : KARO, 2010. 496 p. [in Russian].
15. Yasakova N. (2016) Katehoriya personal'nosti: pryroda, struktura ta reprezentatsiya v ukrayins'kiy literaturniy movi. [Category of personality: nature, structure and representation in the Ukrainian literary language]: monograph. K. : NaUKMA. 328 p. [in Ukrainian].
16. Admoni W. (1986) Der deutsche Sprachbau. Moskwa. 336 s.
17. Herta Müller. (2009) Atemschaukel. Roman. München: Carl Hanser Verlag. 304 s.

Стаття надійшла до редакції 15.07.2021
The article was received 15 July 2021